

Беларускі фонд публічнай палітыкі

POLICY PAPER

**Прамаўляючы лібералізацыю.
Публічныя прамовы і курс беларускай палітыкі
ў 2008-2010 гг.**

Інстытут «Палітычная сфера»

**Андрэй Казакевіч, Аляксей Ластоўскі, Дзяніс Мельянцоў,
Міхаіл Нядзвецкі, Таццяна Чыжова, Алесь Шамякін**

Беларускі фонд публічнай палітыкі быў заснаваны ў 2006 годзе як інструмент падтрымкі ініцыятыў беларускай экспертнай і грамадзянскай супольнасцяў для таго, каб стымуляваць стварэнне і прасоўванне канструктыўных ідэй у сферы публічнай палітыкі.

Дакумент адлюстроўвае выключна меркаванні аўтараў. Pontis Foundation і BISS могуць не падзяляць пункт гледжання, прадстаўлены ў дакуменце.

Даследаванне заснавана на аналізе 260 публічных прмоваў беларускіх палітыкаў (2008-2010 гг.). Вынікі дазваляюць вызначыць а) значэнне і інфарматыўнасць прмоваў асобных палітыкаў, б) узровень праўдзівасці выкладзеных фактаў, в) узровень рэалізацыі агучаных прагнозаў, г) узровень дакладнасці выказаных прагнозаў.

Для разумення палітыкі ў любой краіне важнай задачай выступае пошук надзейных крыніц інфармацыі і правільная інтэрпрэтацыя наяўных звестак. Адным з істотных каналаў атрымання інфармацыі з'яўляюцца публічныя прмовы вышэйшых дзяржаўных асобаў, у якіх патэнцыйна можна знайсці карысную інфармацыю пра матывы і накірункі дзейнасці ўлады, ацэнку палітычных і сацыяльных працэсаў, дадзеныя пра развіццё грамадства і эканомікі.

Інфармацыйнае і палітычнае значэнне публічных прмоваў у розных краінах і пры розных палітычных рэжымах можа істотна адрознівацца, але так ці інакш яны часта робяцца прадметам спецыяльнай ўвагі. Асабліва ў сітуацыі непразрыстай палітыкі і дэфіцыту інфармацыі. Даследаванне, праведзенае калектывам Інстытута "Палітычная сфера", ставіла за мэту правядзенне аналіза формы і зместу прмоваў вышэйшых дзяржаўных асобаў Беларусі і вызначэнне іх інфармацыйнай значнасці для маніторынга палітычнай сітуацыі. Больш дакладнай задачай было імкненне даць адказ на наступныя пытанні: якую інфармацыю можна атрымаць з публічных прмоваў, як правільна інтэрпрэтаваць прмовы, як можа акрэсліць палітычныя ролі дзяржаўных асобаў на аснове прмоваў; ступень праўдзівасці інфармацыі, выкананне агучаных намераў, ажыццяўленне агучаных прагнозаў; наколькі змена "рыторыкі" прыводзіць да змены палітыкі, і якім чынам у прмовах фіксуецца "лібералізацыя".

Для гэтых мэтаў было прааналізавана 260 публічных прмоваў і выказванняў Прэзідэнта (А. Лукашэнка), прэм'ер-міністра (С. Сідорскі), кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта (У. Макей), старшыняў Палаты прадстаўнікоў (У. Андрэйчанка) і Савета Рэспублікі (Б. Батура, А. Рубінаў).

Інфармацыя і інтэрпрэтацыя

Інфарматыўнасць прмоваў розных дзяржаўных асобаў адрозніваецца. Старшыні парламента ў публічных прмовах пацвярджаюць свой невысокі публічны статус. Прмовы Андрэйчанкі, Батуры і Рубінава ўяўляюць сабою фармальныя справаздачы пра дзейнасць парламента (хаця апошні дапускае больш шырокія па тэматыцы каментары). Апроч інфармацыі пра прынятыя законы (пры гэтым парламент не з'яўляецца асноўным ініцыятарам прыняцця законаў), іншыя звесткі датычацца выключна замежных паездак і сустрэч з дэлегацыямі парламентаў іншых краін. Унутрыпалітычная дзейнасць адлюстравана толькі ў выглядзе статыстыкі па прыёму грамадзянаў дэпутатамі. Выключэннем з гэтага правіла было далучэнне старшыняў парламента да "інфармацыйнай вайны" з Расіяй перад прэзідэнцкімі выбарамі 2010 года ў выглядзе выступаў у абарону Лукашэнкі і краіны.

Прмоваў кіраўніка Адміністрацыі прэзідэнта вельмі мала, каб рабіць разгорнутыя высновы. Яны не ўтрымліваюць вялікай колькасці фактаў ці эксклюзіўнай інфармацыі, але ў 2008-2010 гг. прмовы відавочна выступалі для фармуліроўкі асноўных інавацый для палітыкі "лібералізацыі". Не ўсе гэтыя навацыі знаходзілі паслядоўнае палітычнае прымяненне, але каштоўнасць прмоваў менавіта ў агучванні іх як накірунку.

Прмовы і выказванні Сідорскага дастаткова інфарматыўныя. Тут можна знайсці бачанне ўрада эканамічнага развіцця з адпаведнай інтэрпрэтацыяй статыстыкі. Пры гэтым, тэматыка практычна поўнаасцю абмяжоўваецца эканамічнай і сацыяльнай сферай (з невялікім дадаткам знешнепалітычнай). Уласна эксклюзіўная інфармацыя тычыцца пераважна вузкасפעцыялізаваных тэмаў, у астатнім прмовы засноўваюцца на афіцыйнай статыстыцы.

Прэзідэнт Лукашэнка - "універсальны" прамойца, які закранае практычна ўсе аспекты грамадскага і палітычнага жыцця. Назіраецца велізарная колькасць выступаў і шырыня іх тэматыкі. Пры гэтым, аналіз паказвае, што асноўнай мэтай прамоваў ёсць не інфармаванне, пастаноўка задач і г.д. (як гэта часта ўспрымаецца грамадствам), а стварэнне добрага ўражання для аўдыторыі, пераконванне і маніпуляванне масавай свядомасцю. Гэтым можна патлумачыць значную колькасць недакладнай інфармацыі, што вельмі істотна для інтэрпрэтацыі падзеяў.

Фактычна, можна весці размову пра "дыскурс" улады як пэўную цэласнасць, у якой выступы Прэзідэнта выконваюць цэнтральную функцыю, а прамовы спікераў палат парламенту і кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта выконваюць дадатковыя палітычныя функцыі. Старшыня ўраду пры гэтым выступае як эксперт па эканамічным пытанням.

Рыторыка і факты

У сувязі з тым, што інфармаванне не з'яўляецца асноўнай функцыяй прамоваў, а многія з іх маюць рытуальны і фармальны характар, то факты не выступаюць асноўным элементам зместу прамоваў. Пад фактам у межах гэтага даследавання разумелася выкладанне інфармацыі пра стан палітыкі, эканомікі і г.д., якая магла быць правэрана па шкале "праўда-няпраўда". Усяго ў 260 прааналізаваных прамовах (з іх 130 - Лукашэнка) было вылучана каля 1.300 фактаў, якія адпавядалі пастаўленым крытэрыям (амаль 900 сфармуляваны Прэзідэнтам). Пры гэтым, з пазначаных фактаў толькі невялікая колькасць тычылася ўнікальнай інфармацыі. Калі адкінуць вузкасפעцыялізаваныя факты (напрыклад пра ўнутраную дзейнасць парламента), не менш за палову прыпадае на апісанне эканамічнага і сацыяльнага развіцця. Другой па значнасці выступае тэма знешняй палітыкі. Факты ўнутранай палітыкі, дачыненні з апазіцыяй, грамадскім сектарам ці нават паміж дзяржаўнымі органамі знаходзяцца на перыферыі: тут пры ацэнцы значна большае значэнне маюць метафары, ацэнкі і эмацыйныя выказванні.

Праўдзівасць фактаў

Праверка фактаў, выкладзеных у публічных прамовах, на адпаведнасць праўдзе дэманструе некаторыя цікавыя тэндэнцыі. Статыстыка тут не можа быць абсалютна дакладнай, але па выніках праверкі за 2008-2010 гг. не менш за 80 фактаў выказаных Прэзідэнтам у той ці іншай ступені не адпавядалі рэальнасці, яшчэ прыкладна 20 такіх выпадкаў зафіксавана для іншых вышэйшых асобаў. Абсалютная большасць памылак, скажэнняў і перабольшванняў утрымліваюцца ў прамовах перад жывой аўдыторыяй (напрыклад, студэнты) і СМІ. Пры гэтым абсалютная большасць такіх фактаў тычыцца эканамічнага і сацыяльнага развіцця. Астатнія звязаны з палітычнай барацьбой у краіне і знешняй палітыкай. Такім чынам, узровень скажоных і недакладных фактаў можа дасягаць 10%, што трэба мець на ўвазе пры выкарыстанні прамоваў як крыніцы інфармацыі. У большасці выпадкаў скажэнні і памылкі выкарыстоўваюцца, як падаецца, для маніпуляцыі аўдыторыяй і фарміравання пазітыўнага вобразу ўлады. Недакладнасці як вынік няпоўнай інфармацыі ці памылковых разлікаў зафіксаваныя ў адзінкавых выпадках.

Намеры і прагнозы

Нават больш за факты прамовы прыцягваюць увагу фармуляваннем намераў і прагнозаў, па якіх можна прагназаваць далейшыя паводзіны ўлады. Усяго ў 2008-2010 гг. зафіксавана каля 380 намераў (233 выказаны А. Лукашэнкам, з іх 150 у перадвыбарчы год). Значная частка намераў мае доўгатэрміновую перспектыву, у астатнім устойліва прысутнічаюць нявыкананыя намеры (20%). Асабліва гэта тычыцца намераў, звязаных з эканамічным развіццём, што ў значнай ступені тлумачыцца крызісам. Прамовы вышэйшых дзяржаўных асобаў утрымліваюць да 150 прагнозаў (90 сфармуляваны Прэзідэнтам). Доля няспраўджаных прагнозаў можа дасягаць 30% ад агульнай колькасці. Такі высокі паказчык таксама ў значнай ступені тлумачыцца эканамічным крызісам, наступствы якога цяжка спрагназаваць. Прагнозы ў вузкасפעцыялізаваных сферах (у прыватнасці, выказаныя прэм'ер-міністрам) значна больш дакладныя, а несупадзенні адзінкавыя.

Праправы "лібералізацыі"

Найбольш відавочна тэндэнцыі "лібералізацыі" ў прамовах беларускіх палітычных лідэраў (перш за ўсё Лукашэнкі) праявіліся ў змене стаўлення да краін Захаду. Змены мелі відавочны і ўстойлівы характар на працягу ўсяго перыяду і тычыліся як ЕС, так і ЗША. Пры гэтым, ЗША раней часта выступалі асноўным знешнепалітычным ворагам у рыторыцы беларускай улады. Вельмі істотным і паказальным момантам з'яўлялася захаванне ў 2008-2010 гг. адмоўнага стаўлення да палітычнай апазіцыі, якая працягвала заставацца ўнутраным ворагам. Фарміраванне негатыўнага вобразу заставалася ўстойлівым ядром бачання сітуацыі ўнутры краіны для беларускай улады. Гэты факт паказвае межы "лібералізацыі", якія ад пачатку былі закладзены ў гэтую палітыку.

Значэнне прамоваў як крыніцы інфармацыі

Прамовы Прэзідэнта можна скарыстоўваць для атрымання звестак пра беларускую палітыку, а не столькі для таго, каб знайсці новую інфармацыю пра краіну ці даведацца пра рэальныя намеры ўлады. Прамовы істотныя для таго, каб зразумець, якое ўражанне Лукашэнка хоча зрабіць на аўдыторыю, каму ён хоча спадабацца і наадварот. Прамовы прэм'ер-міністра могуць быць карыснымі як абагульненні сацыяльна-эканамічнага развіцця (з пазіцыі ўраду, часам вельмі тэндэнцыйна), эксклюзіўная інфармацыю можна знайсці ў дачыненні да вузкіх і спецыялізаваных сфер. Тэксты кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта карысныя для пазначэння пэўных "навацый" палітычнага развіцця. Хаця гэтыя навацыі варта разглядаць як агучванне агульнай стратэгіі, якая не абавязкова паслядоўная і хутка будзе рэалізоўвацца. Прамовы старшыняў палат парламента цікавыя толькі ў кантэксце "інфармацыйнай вайны" з Расіяй і, у меншай ступені, з Захадам, а таксама як крыніца спецыялізаваных звестак пра дзейнасць парламента.

Некаторыя высновы і рэкамендацыі

- Абсалютна большая частка фактаў у прамовах тычыцца сацыяльна-эканамічнага развіцця і знешняй палітыкі. Іншая інфармацыя мае другаснае значэнне.
- Прамовы Прэзідэнта маюць значэнне не столькі для выкарыстання ў якасці крыніцы звестак пра беларускую палітыку ці намеры ўлады, колькі для выяўлення стратэгіі працы з масавай свядомасцю (атрымманне сімпатыяў, маніпуляванне і г.д.).
- Прамовы прэм'ер-міністра могуць быць карыснымі як абагульненні сацыяльна-эканамічнага развіцця. Тэксты кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта карысныя для пазначэння пэўных "навацый" палітычнага развіцця.
- Прыблізна 10% фактаў у прамовах могуць быць скажонымі ці памылковымі, галоўным чынам, для маніпулявання масавай свядомасцю.
- З выказаных намераў у 2008-2010 гг. не былі рэалізаванымі да 20%, а сярод прагнозаў не спраўджваліся да 30%.
- Аналіз публічных прамоваў можа быць фармалізаваны і ажыццяўляцца ў выглядзе маніторынгу. Асабліва істотным падаецца рэгулярны аналіз праўдзівасці фактаў, рэалізацыі намераў і спраўджвання прагнозаў, што можа быць істотным для палітыкаў, экспертаў, журналістаў, выкладчыкаў.